

Ontwerpleer in Wageningen

Onderwijsartikel

Over het ontwerponderwijs is de afgelopen drie jaar (2004 – 2007) uitvoerig gediscussieerd binnen de leerstoelgroep landschapsarchitectuur. We spraken erover met collega's uit de praktijk, met andere ontwerpopleidingen en met onze internationale collega's. Er blijkt internationaal een belangrijk verschil te bestaan tussen opleidingen die een agrarische achtergrond hebben en opleidingen met een kunstgerichte achtergrond. De eerste zijn er in grotere getallen dan de tweede.

Ir. Paul A. Roncken

University Teacher Wageningen
University, fundamental design training
& aesthetics in garden and landscape
paul.roncken@wur.nl

In Wageningen is vanaf de oprichting van de studierichting in 1946, een combinatie gezocht van deze twee. Maar keer op keer bleek dat de agrarische basis de sterkere van de twee is. Dit komt tot uiting in de manier waarop het universiteitsbestuur tegen de opleiding aankijkt en daarmee bepaalde ontwikkelingen ondersteunt of afremt. Maar vooral ook door de aanwezigheid van de 'sluimerende' eigenheid van Wageningen, als een netwerk van (van oudsher) agrarisch georiënteerde expertises.

Ten tijde van de grote vervanging van staffleden landschapsarchitectuur (2002-2005) is dit onderwerp daarom maar weer eens uit de kast gehaald, in de hoop een manier te vinden om deze onbevredigende situatie om te buigen. Het huidige universitaire klimaat in Nederland is gericht op een versterking van haar eigen wetenschappelijk karakter. Dit komt erop neer dat zoveel mogelijk studenten, zo snel mogelijk een wetenschappelijke titel moeten kunnen halen (BSc, MSc, PhD) en zoveel mogelijk wetenschappelijke producten moeten afleveren (wetenschappelijke publicaties, patenten en internationale erkenning). De drift waarmee dit wordt gestimuleerd is indrukwekkend en beangstigend tegelijk.

Zo bezien, lijkt het onmogelijk om de kunstzinnige kant van landschapsarchitectuur een serieuze plek te geven binnen de opleiding. Kunst is immers niet toetsbaar dus haar producten zijn niet wetenschappelijk. De vraag dient zich op in hoeverre je deze kunsten nodig hebt om te kunnen ontwerpen. Is ontwerpen wel een wetenschappelijke bezigheid?

Wel als je ontwerpen niet beperkt tot een puur creatieve daad maar uitbreidt tot een integrerende bezigheid waarbij je als het ware losse puzzelstukken tot nieuwe eenheden smeedt. Er blijkt met deze definitie ongelooflijk veel behoefte te zijn aan 'ontwerpers', bij vrijwel alle

wetenschappelijke domeinen binnen Wageningen universiteit (en daarbuiten). Landschapsarchitectuur kan de 'sluimerende' netwerken van groene onderzoekers prikkelen en ondersteunen door integrerende verkenningen aan te bieden. Want in zekere zin is ontwerpen een synoniem van 'integratie-onderzoek'. Bijvoorbeeld het ontwikkelen van ruimtelijke modellen om nieuwe zoutwaterproducten te optimaliseren, of het ontwikkelen van een ruimtelijk systeem om bagger te reinigen, of het ontwikkelen van ruimtelijke modellen om klimaatbeheersing binnen stedelijke openbare ruimte te kunnen testen. Stuk voor stuk fantastisch nieuwe uitdagingen waarmee nieuwe landschappen kunnen worden gemaakt.

Let op de toevoeging van het woord 'ruimtelijk' bij deze voorbeelden. Want hoewel de verschillende 'groene' wetenschappers om ons heen niet altijd 'ruimtelijke' kennis en innovaties ontwikkelen, is het wel de kerntaak van de landschapsarchitect om (kennis over) landschappen te ontwikkelen. Landschappen zijn ruimtelijke systemen met een bovenkant, een onderkant, een achterkant, een voorkant en zijdelingse relaties.

Ontwerpen binnen Wageningen zou op een ACADEMISCH niveau, het DOEL moeten hebben om 'integrerende verkenningen' uit te voeren, met als MIDDEL ruimtelijke modellen en alternatieven. Deze omschrijving sprak uiteindelijk iedereen aan. De voorwaarden om landschapsarchitectuur deze kwaliteit te geven hebben we verwerkt tot een 'Basic Training' gedurende de eerste drie Bachelor jaren. De voorwaarden werden door ons gecategoriseerd in drie onderdelen:

Academisch Ontwerpen – 1e jaar
Landschappelijk Architectonisch Ontwerpen – 2e jaar
Strategisch Ontwerpen – 3e jaar

De basis van het Academisch Ontwer-

pen wordt gelegd in het eerste jaar, waar veel verschillende vakken worden gegeven. De diversiteit van de vakken leverde in het verleden soms het beeld op van een bijeengeraapt zootje en dat is niet bepaald een academische statuur. De diversiteit kunnen we niet voorkomen, want bezig zijn met landschap kent veel verschillende facetten die allemaal om een inleiding vragen in het eerste jaar. Wel willen we voorkomen dat de rode draad niet helder is.

De rode draad van een ontwerpgericht eerste jaar is didactisch gezien vooral te garanderen als je tegelijkertijd een academische mentaliteit en een individueel verkennende houding stimuleert. Met andere woorden: om alle informatie, die je het eerste jaar als student wordt toegestopt, effectief te gebruiken en je kennis te stapelen in de daaropvolgende jaren; moet je gestimuleerd worden om je academisch op te stellen en tegelijk je persoonlijke interpretatie te trainen. Want hoewel je vaak in een team zult werken in de praktijk, zal dit pas tot een zinnige bijdrage leiden als je je individuele interpretatie kunt vertalen naar academische categorieën. Academisch ontwerpen is dus een combinatie van persoonlijke kwaliteiten en algemene wetenschappelijke vaardigheden.

Een belangrijk moment hiervoor is de allereerste periode dat eerstejaars krijgen binnen deze opleiding. Binnen deze periode is het vak 'Experiences' ontwikkeld. Een redelijk klein vak (3 ECTS) met een grote invloed. Het is de bruggenbouwer tussen de manier van werken op het VWO (door middel van werkstukken en/of tamelijk schoolse begeleiding) en de academische houding op de universiteit. We nemen de studenten mee op excursies die door de drie verschillende leerstoelgroepen (Landschapsarchitectuur, planning en sociaal ruimtelijke analyse) worden georganiseerd. De manier van KIJKEN en ANALYSEREN van de 4 verschillende landschappen die worden aangeboden is de academische method-

iek die voor hun hele verdere studie nuttig is. Daarnaast vragen we de studenten om een persoonlijk werkboek te maken waarin deze methodiek systematisch wordt uitgewerkt EN wordt aangevuld door een persoonlijke interpretatie van deze plekken.

De eerste ervaring met de vak is uiterst positief, het is zelfs verkozen tot 'beste vak van Hucht 2007'. De studenten meldden al na de tweede excursie dat ze veel bewuster naar het landschap keken

en zich realiseerden met welke verschillende 'brillen' landschappen kunnen worden geïnterpreteerd, met alle bijhorende consequenties. Ook vinden ze het heel prettig om een heel mooi werkstuk te maken waarin ze hun eigen persoonlijke expressie kwijt kunnen. Een ideale combinatie van creativiteit en wetenschappelijke methodiek dus.

In een volgend item van Topos zal ik ingaan op de ontwerpleer in het tweede en derde jaar.

Voorbeelden uit een werkboek van het vak Experiences (bron: P. Roncken)

